

ОСОБЛИВО ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ ЯК ОЗНАКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ

В.К. Матвійчук

доктор юридичних наук,

перший проректор ВНЗ

«Національна академії управління»

Постановка проблеми. Наявний структурний склад злочинності і, зокрема зростання кількості тяжких і особливо тяжких злочинів, потребують розробки важливих у теоретичному, практичному аспектах положень кримінального права. Це в першу чергу стосується питань, які відносяться до об'єктивної сторони. У цьому плані потребують доробку питання такого способу вчинення злочину як особливо жорстокість.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблеми особливо жорстокого поведіння присвячували свої роботи М.І. Панов, А.П. Закалюк, В.С. Ковальський та ін. Проте до цього часу ця проблема не дістала свого належного осмислення.

Метою статті є дослідження і обґрунтування кримінально – правової характеристики задекларованого, в якості дослідження, способу особливо жорстокого поведіння.

Основні результати дослідження. Особливо жорстока поведінка як спосіб вчинення злочину іманентна складам злочинів, що містять таку ознаку. Отже, вона виступає в ролі постійної складової об'єктивної сторони стосовно цілої низки складів злочинів. Саме виходячи з цього, у ст. 64 КПК України встановлено, що час, місце і спосіб є такими, що характеризують подію злочину і підлягають доказуванню по кожній кримінальній справі.

Загальноновизнаним є те, що при вчиненні злочину з особливою жорстокістю (як спосіб) може виступати в ролі обов'язкової (конститутивної) ознаки конкретного складу злочину, бути такою умовою відповідальності, що не допускає будь-яких відступів, і в цьому випадку істотно впливати на ступінь суспільної небезпечності діянь. У таких випадках вона вказується або повинна вказуватись у диспозиції статті Особливої частини КК України і набуває значення конструктивної ознаки складу злочину. Крім того, особливо жорстокість може виступати кваліфікуючою ознакою і свідчити про особливі властивості вчиненої дії, наприклад, умисне вбивство, вчинене з особливою жорстокістю (п. 4 ч. 2 ст. 115 КК), свідчить про особливі негативні властивості особи злочинця, що проявляються в його способі дії. В інших випадках така ознака може не впливати на кваліфікацію вчиненого діяння, але така ознака впливає на покарання. Виходячи з цього, всі

злочини, вчинені з особливою жорстокістю, можна розподілити на дві групи: 1) злочини, в яких такий спосіб є кваліфікуючою ознакою і свідчить про особливі властивості вчиненої дії, що істотно підвищує суспільну небезпечність діяння; 2) злочини, в яких особливо жорстоке поводження (його прояви) виступає як обов'язкова ознака, що характеризує особистість злочинця та його дії.

Кримінально-правове поняття «особливо жорстоке поводження» і його різні ознаки містилися в нормах раніше чинного законодавства і знайшли своє відображення в нормах сучасного законодавства багатьох країн, у тому числі і в Україні, що регламентують покарання. Це пояснюється надто високою суспільною небезпечністю як самого злочину, що містить таку ознаку, так і особи, яка його вчинила.

Поняття «особливо жорстоке поводження» містилося в нормах вітчизняного кримінального законодавства як дореволюційного, так і радянського періодів. Пункт 7 ст. 129 Уложення 1845 року вказував на наступну обставину, що збільшувало вину і покарання: «...чем более было жестокости, гнусности или безнравственности в действиях, коими сие преступление было предуготовлено, приводило в исполнение, или сопровождается» [1]. Зазначена обставина зв'язувалась законодавцем перш за все з проявом у вчиненому злочині негативних якостей особи, що свідчило про підвищену небезпечність вчиненого злочину, особи злочинця і давало суду підставу для посилення призначеного покарання.

Перші кодифіковані кримінально-правові акти Радянської влади зберігали наступність дореволюційного Російського законодавства. Кримінальні кодекси РСФСР 1922 р. і 1926 р., а також УРСР розглядали особливо жорстокість, як обставину, що обтяжує вину.

У Кримінальному кодексі України 1960 року особливо жорстоке поводження, глумління над потерпілим знайшли своє відображення серед обставин, що обтяжують відповідальність при призначенні покарання п.8 ст.41 КК України. Чинне зарубіжне законодавство також містить норми закону, що вказують на особливу жорстокість злочинної поведінки як обставину, що посилює покарання. Вчинення злочину з особливою жорстокістю є обтяжуючою – відповідальність за КК Республіки Білорусь 1999р. (п. 5 ч. 1 ст. 64) [2], за Кримінальним законом Латвійської Республіки 1998 р. (п. 8. ч. 1 ст. 48) [3]. Пункт 5 ст. 23 КК Іспанії виділяє серед обставин, що обтяжують покарання, умисне і нелюдяне завдання потерпілому тяжких страждань, які не є необхідними для вчинення злочину [4]. Згідно з Кримінальним кодексом Ефіопії покарання має бути посилене в усіх випадках, якщо суддя приходить до мотивованого висновку про те, що він має справу з особливо «жорстоким і небезпечним» злочинцем (ст. 83 і 522) [5, с. 45-47].

Пункт 10 ч. 1 ст. 67 КК України 2001 р. містить таку модифікацію поняття «особливо жорстокого поводження», а також термінів, пов'язаних з ним: вчинення злочину з особливою жорстокістю, яка обтяжує покарання.

В Особливій частині КК України лише в чотирьох випадках вказується прямо або через окремі прийоми і методи на особливу жорстокість: 1) умисне вбивство, вчинене з особливою жорстокістю (п. 4 ч. 2 ст. 115 КК України); 2) умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене способом, що має характер особливого мучення (ч. 2 ст. 121 КК України); 3) катування (ст. 127 КК України); 4) погане поводження з військовополоненими, яке пов'язане з особливою жорстокістю (ст. 434 КК України).

Чинний КК України не розкриває поняття «особливо жорстоке поводження», «особливе мучення», «садизм», «тортури», «особливе додаткове нестерпне страждання», а лише формулює приписи щодо поняття «катування». Наукою кримінального права ці поняття віднесені, крім «катування», до категорії оціночних: їх зміст уточнюється в процесі правозастосування шляхом оцінки конкретних обставин справи. Ми згодні з думкою, що наявність у КК України розрахованих на тривале застосування оціночних понять можна пояснити намагання законодавця відобразити в законі суть багаточисельних кримінально-правових явищ, надавши можливість правоохоронним органам вкладати в ці поняття особливості кримінально-правових відносин, які змінюються [6, с. 27]. Проте, як нам здається, що зміст оціночних понять визначається правосвідомістю слідчого, судді, прокурора і призводить до ситуації, коли індивідуальна оцінка суб'єкта, що застосовує закон, може істотно відрізнятись від смислу, який виражає в оціночному понятті законодавець. Це підтверджується результатом вибіркових соціологічних досліджень. Так, опитування (200 суддів, прокурорів, слідчих, адвокатів) показало, що 82 % з них мають труднощі при застосуванні норм, що містять оціночні поняття [7, с. 89].

Деякі автори для вирішення названих проблем пропонують слушну пропозицію включити до Загальної і Особливої частин Кримінального кодексу України статті, що розкривають зміст оціночних ознак [8, с. 23].

Внаслідок того, що чинний КК України не розкриває зміст досліджуваних оціночних понять, а роз'яснення Пленуму Верховного Суду України містить лише стисле роз'яснення; питання, яке вкладається в ці поняття законодавцем і практикою, має вирішуватися наукою, поки вона його не сформулює на законодавчому рівні. Однією з таких проблем є співвідношення досліджуваних оціночних категорій. Поняття «особливо жорстоке злочинне поводження» є більш широким відносно понять «садизм», «катування», «тортури», «особливо додаткове нестерпне страждання», «особливі мучення».

У радянській науковій літературі загальноприйнятою думкою було те, що особливо жорстоке поводження визначалось як прояв при вчиненні злочину таких засобів і способів, при яких потерпілому завдаються особливі мучення або страждання шляхом катування, знущання, нанесенням великої кількості ран, застосування мученицьки діючої отрути, вогню, кислоти. До особливої жорстокості також пропонувалося відносити глумління над почуттями близьких потерпілого, на очах яких вчинявся злочин [9, с. 147].

У сучасній українській юридичній літературі визнається те, що умисне вбивство визнається вчиненим з особливою жорстокістю, якщо винний позбавляючи потерпілого життя, усвідомлював, що завдає йому особливих фізичних страждань (шляхом заподіяння великої кількості тілесних ушкоджень, тортур, мордування, мучення, в тому числі і з використанням вогню, струму, кислоти, проміння, радіоактивних речовин, отрути, яка завдає потерпілому болю, тощо), психічних чи моральних (шляхом зганьблення честі, приниження гідності, заподіяння тяжких душевних переживань, глумління тощо) страждань, а також якщо воно було поєднане із глумлінням над трупом або вчинювалося в присутності близьких потерпілому осіб і винний усвідомлював, що такими діями завдає останнім особливих психічних чи моральних страждань [10, с. 348].

Проведемо кримінально-правовий аналіз особливо жорстокого поводження як способу вчинення злочину стосовно складів злочинів, передбачених п. 4 ч. 2 ст. 115, ч. 2 ст. 121, ст. 127, ст. 434 Кримінального кодексу України.

Найбільш роздробленим у науці кримінального права є поняття особливо жорстокого поводження, зазначеного як кваліфікуюча ознака умисного вбивства (п. 4 ч. 2 ст. 115 КК України).

В юридичній літературі це поняття пов'язане зі способом вчинення вбивства, що є особливо мученицьким для вбитого [11, с. 89], та з іншими обставинами, що свідчать про вчинення злочинцем особливо жорстокого діяння. Такої ж думки дотримується і практика (наприклад, абз. 1 п. 8 постанови Пленуму Верховного Суду України від 1 квітня 1994 року «Про судову практику в справах про злочини проти життя і здоров'я особи» [12, с. 90]).

У теорії кримінального права і на практиці загальновизнаною є позиція, що вбивство вважається вчиненим з особливою жорстокістю, коли позбавлення життя потерпілого супроводжувалося заподіянням йому або його близьким особливих страждань і ця обставина охоплювалася умислом винного [13, с. 50]. Ознака особливо жорстокої поведінки має місце, зокрема, і в таких випадках, коли перед позбавленням життя або в процесі вчинення вбивства потерпілий піддавався мордуванню, мукам, знущанням, а також коли вмисне вбивство було вчинене способом, що завідомо для винного пов'язане із заподіянням потерпілому особливих фізичних страждань: спалення живої людини, тривале позбавлення їжі та води [13, с. 50].

Як свідчить наше дослідження, нанесення потерпілому в процесі позбавлення його життя великої кількості тілесних ушкоджень може свідчити про особливу жорстокість вбивства, коли ці ушкодження завідомо для винного завдавали потерпілому особливих фізичних страждань.

Особлива жорстокість може проявлятися не лише в муках, мордуваннях, знущаннях, що вчиняються шляхом заподіяння особливо сильних фізичних страждань. Вона має місце й у випадках, коли вбивство поєднане з винятковими важкими душевними, психічними переживаннями потерпілого. Про це свідчить опитування працівників судів, прокуратури, органів внутрішніх справ та громадян щодо проблеми особливої жорстокості (83% опитаних стверджувально відповіли на це запитання). Причому винятково важкі душевні переживання при вчиненні вбивства з особливою жорстокістю можуть заподіюватися не лише особі, яку позбавляють життя, але й третім особам, наприклад, матері, при якій позбавляється життя її дитина тощо.

Проте, не можна погодитися з позицією авторів, які стверджують, що особливо жорстокість убивства може проявлятися також у діях не завжди пов'язаних з особливо сильними психічними або моральними стражданнями інших осіб, оскільки вони можуть вчинятися й за їх відсутності, наприклад, при глумлінні над трупом, розчленуванні трупа тощо. Це цілком очевидно навіть з того, що вбивство, в цьому випадку вже відбувалося раніше.

Ми вважаємо, що багато в чому вирішує цю проблему Пленум Верховного Суду України, який у своїй Постанові від 1 квітня 1994 року № 1 «Про судову практику в справах про злочини проти життя і здоров'я людини» підкреслив, що вмисне вбивство повинне визнаватися вчиненим з особливою жорстокістю не тільки залежно від способу, але й від того, що є головним, чи усвідомлював

винний, що заподіює потерпілому особливі страждання шляхом глумління, мук, знущання, у тому числі з використанням вогню, електричного струму, кислоти, радіоактивних речовин, отрути, що завдає особливий фізичний біль тощо [12, с. 90]. Іншими словами, обов'язковою ознакою умисного вбивства, вчиненого з особливою жорстокістю, є психічне відношення винного до вчиненого діяння, що включає в себе: усвідомлення суб'єктом злочину підвищеної суспільної небезпеки способу заподіяння смерті потерпілому, бажання завдати особливих фізичних або моральних страждань жертві, або її близьким, бажання одержати задоволення від знущання над потерпілим або від моральних переживань близьких потерпілому осіб. Це знайшло підтвердження в матеріалах кримінальних справ зазначеної категорії та під час проведеного нами опитування (100%).

Не має достатнього обґрунтування думка деяких авторів про те, що в окремих випадках злочинець може і не бажати заподіювати особливо сильні фізичні або моральні страждання потерпілому або близьким йому особам, і ніби-то обравши спосіб злочинної поведінки, він байдуже ставиться до заподіяних страждань. Це суперечить вірно обґрунтованому М.І. Пановим (на базі спеціального дослідження) фундаментальному положенню, що спосіб вчинення злочину є ознакою, що характеризує лише акт поведінки суб'єкта, безпосередньо його дію [14, с. 8].

Про особливу жорстокість як спосіб дії (її модифікації) згадується в наукових працях, присвячених складам злочинів, що вчиняються із застосуванням насильства. Але всі вони тією чи іншою мірою пояснюють або підтверджують особливо жорстоке поведіння тими ж самими ознаками, що й жорстокість, тобто ведуть до змішування зазначених способів (жорстоке та особливо жорстоке поведіння), і не намагаються зробити кроки до розриву наукової доктрини, що складалася в кримінально – правовій науці і в слідчій та судовій практиці.

Ми вважаємо, що вбивство з особливою жорстокістю та аргументація обвинувальних вироків до певної міри неповна і потребує додаткового обґрунтування на базі нашого дослідження. З цією метою виділимо ознаки, що пропонують автори для особливої жорстокості при вбивстві. Так, С.В. Бородін пропонує такі прийоми і методи вчинення дій при досліджуваному вбивстві, як особливо мученицькі для вбитого та інші обставини, що свідчать про прояв злочинцем особливої жорстокості [11, с. 89]. В.С. Ковальський називає це сукупністю юридично значимих ознак фізичного або психічного насильства, що вказує на вишукане або безжалісне завдання страждань потерпілому чи його близьким. [15, с. 9]. В.Я. Тацій перераховує такі прийоми й методи, як: особлива (виключна) безжалісність і нещадність, а також і невиключна безсердечність і безжалісність окремих дій та оцінка всіх, у сукупності зв'язаних з вбивством, дій винного [15, с. 299-303]. Е.Ф. Побігайло схиляється до того, що такими ознаками можуть бути: заподіяння потерпілому особливих мучень; сам спосіб вбивства; особа вбивці (виключна безсердечність, безжалісність та нещадність) [16, с. 80-81]. Ю.М. Антонян виділяє такі ознаки особливої жорстокості, як дії, що завдають особливі мучення і страждання потерпілому заради самих мучень і страждань шляхом фізичного або психічного насильства (є або способом вчинення злочину, або метою та способом вчинення злочину) [17, с. 62].

Не вдаючись до полеміки щодо правильності визначення ознак особливо жорстокої поведінки при вбивстві в зазначених точках зору, ми лише спробуємо

взяти те позитивне, що нам допоможе дати кримінально-правову характеристику особливо жорстокого поводження як ознаки об'єктивної сторони складу злочину.

Із зазначених нами вищеназваних точок зору можна запозичити такі характеристики, які ми можемо взяти за основу при кваліфікації вбивства з особливою жорстокістю: 1) прийоми і методи особливо мученицькі для потерпілого; 2) фізичне або психічне насильство, що вказує на вишукане чи безжалісне завдання страждань потерпілому чи його близьким; 3) фізичне або психічне насильство, що завдає потерпілому особливих мучень і страждань заради самих мучень і страждань; 4) вбивство, що завдало особливих страждань чи мучень потерпілому або його близьким та сприйняте ними як таке.

Проте й ці виділені нами позитивні моменти ще не можуть бути сприйняті як остаточне вирішення проблеми, що розглядається. Необхідно ще взяти до уваги і позицію судової практики, а тоді лише визначитися з кримінально – правовими ознаками особливої жорстокості як способу вчинення вбивства, передбаченого п. 4 ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України.

Використовуючи зазначену нами послідовність, звернемося до постанови Пленуму Верховного Суду України від 1 квітня 1994 року «Про судову практику в справах про злочини проти життя і здоров'я особи». Ця постанова свідчить, що особлива жорстокість – це спосіб вбивства, але також зобов'язує суди при кваліфікації діяння за такою ознакою врахувати інтелектуальний момент умислу винного, а саме: усвідомлення, що він заподіює потерпілому особливі страждання шляхом глумління, мук, знущання, в тому числі з використанням особливих засобів, що завдають особливий фізичний біль тощо (вогнь, електричний струм, кислота, радіоактивні речовини, отрута) [12, с. 90]. Зазначена постанова також не розкриває ознаки особливої жорстокості як способу вчинення вбивства і не дає їх роз'яснення.

Нам здається, що при вбивстві з особливою жорстокістю мають місце лише такі прийоми і методи вчинення злочину: 1) тортури – це заподіяння особливих нестерпних мук або знущання, що мають тривалий характер, здійснюються багаторазово за наявності спеціальної мети; 2) садизм – це особливо нестерпне знущання або мордування, або глумління, або заподіяння особливих нестерпних мук, що мають вишуканий характер; 3) катування – це мордування, що мають тривалий, багаторазовий характер та спеціальну мету.

Нам здається, що потрібно проаналізувати ознаки особливої жорстокості в складі злочину, передбаченого ст. 434 Кримінального кодексу України (погане поводження з військовополоненими, пов'язане з особливо жорстокою поведінкою відносно полонених). Як відомо, Женевська Конвенція «Про поводження з військовополоненими» від 12 серпня 1949 року встановлює такий порядок поводження з військовополоненими, при якому охороняється їх життя, здоров'я, честь та гідність [18, с. 751-772]. Згідно з цією Конвенцією Кримінальним кодексом України передбачена кримінальна відповідальність за погане поводження з військовополоненими (ст. 434 Кримінального кодексу України).

Загальноприйнятим є думка про те, що кримінальна відповідальність у цьому складі злочину настає, коли нанесення побоїв, заподіяння тілесних ушкоджень, мордувань супроводжувалося особливо жорстокими прийомами і ме-

тодами. На такому ж поясненні ґрунтується і судова практика в справах зазначеної категорії.

Повертаючись до розроблених нами ознак особливо жорстокої поведінки, ми хотіли б знову звернути увагу на прийоми та методи, що характеризують особливу жорстокість як спосіб вчинення досліджуваного злочину. Такими ознаками і в цьому випадку є тортури, катування та садизм, але вже для складу злочину – погане поводження з військовополоненими.

Нам здається, що ознаки особливо жорстокої поведінки можуть мати місце і при завданні тяжких тілесних ушкоджень, зокрема, скажімо умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене способом тортур, катування, садизму. Про це свідчать матеріали судової практики (12% справ зазначеної категорії вчинені з особливою жорстокістю). Крім того, ч. 2 ст. 121 Кримінального кодексу України уже містить такі прийоми і методи вчинення цього злочину з особистою жорстокістю, як умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене способом «особливого мучення». Ці всі положення мають знайти місце в ч. 2 ст. 121 Кримінального кодексу України. Ці ж пропозиції стосуються ст. ст. 112, 187, 189 Кримінального кодексу України. Тим більше, що судова практика свідчить про те, що при вимаганні, як правило, мають місце катування, садизм і тортури (20% вивчених справ). Це дає нам можливість стверджувати про те, що такий спосіб повинен у цих злочинах мати значення особливо кваліфікуючої ознаки складів цих злочинів. Той факт, що в зазначених статтях не знайшли відображення способи вчинення цих діянь з особливою жорстокістю, можна пояснити недосконалістю законодавчої бази та розуміння змісту самих ознак складів злочину.

Завдання шкоди здоров'ю в результаті, наприклад, умисного тяжкого тілесного ушкодження шляхом катування, тортур, садизму незмінно пов'язане із заподіянням особливо фізичного та психічного страждання потерпілому. А якщо це так, то визначене дозування шкоди здоров'ю від злочину, що є ознакою злочину, означає дозування фізичних та психічних страждань, що супроводжують ті або інші тілесні ушкодження. А це, в свою чергу, є вказівкою на визначений об'єм особливо жорстокого поводження, що знайшло свій прояв у злочині. Тобто в даному випадку мова йде про різні модифікації особливо жорстокого поводження, при яких, на відміну від убивства, вчиненого з особливою жорстокістю, не завжди людина позбавляється життя. В той же час завдання особливих (нестерпних) страждань при заподіянні тяжких тілесних ушкоджень в результаті катування, тортур або проявів садизму свідчить про особливу жорстокість поводження винного, а значить, і про її підвищений ступінь суспільної небезпечності.

Нам здається, що прийоми і методи вчинення злочину з особливою жорстокістю мають знайти відображення в ч. 2 ст. 147, ч. 4 ст. 152, ч. 3 ст. 153, ч. 4 ст. 258, ч. 2 ст. 348, ч. 2 ст. 379, ч. 2 ст. 400 Кримінального кодексу України.

Висновок. Підводячи підсумок кримінально-правовій характеристиці особливої жорстокості як способу вчинення злочинів, передбачених п. 4 ч. 2 ст. 115, ст. ст. 112, 187, 147, 152, 153, 258, 343, 348, 379, 400 Кримінального кодексу України, необхідно визначити, що вона має місце в тих випадках, коли свідчить про те, що: 1) це надзвичайний, виключний вчинок; 2) при цьому завдаються особливі (додаткові і нестерпні) фізичні та (або) психічні муки і (або) страждання особі

чи її близьким заради самих мук і страждань; 3) вони мають неприродний та вишуканий характер; 4) вони супроводжуються катуваннями або тортурами, або садизмом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных. Издание 1885 // Свод законов Российской империи. – Т. 15. – Пг., 1916. – 607 с.
2. Уголовный кодекс республики Беларусь / Под общей ред. и с предисловием А.И. Короблева. – СПб.: Изд-во «Юридический Центр-Пресс», 2001. – 303 с.
3. Уголовный кодекс Латвийской Республики / Адапт. пер. с лат., науч. ред. и вступ. статья А.И. Лукашова и Э.А. Саркисовой. – СПб.: Изд-во «Юридический Центр-Пресс», 2001. – 313 с.
4. Уголовный кодекс Испании / Под ред. и с предисловием Н.Ф. Кузнецовой и Ф.М. Решетникова. – М.: Зерцало, 2003. – 340 с.
5. Решетников Ф.М. Особенная часть уголовного права зарубежных государств (преступления против личности). – М., 1976. – 310 с.
6. Андреева Л.А. Константинов П.Ю. Влияние жестокости преступного поведения на уголовную ответственность. – СПб.: Изд-во «Юридический Центр-Пресс», 2002. – 210 с.
7. Фролов Е.А., Питецкий В.В. Гарантии законности и оценочные понятия в уголовном праве // Советское государство и право. – 1979. – № 6. – С. 87-89.
8. Гаухман Л. Нужен новый УК РФ // Законность. – 1998. – С. 22-34.
9. Курс советского уголовного права. – В 6 т. – Т. 3. – М.: Наука, 1971. – 517 с.
10. Сташис В.В. Злочини проти життя та здоров'я особи // Кримінальний кодекс України: Науково – практичний коментар / За заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін. Юре», 2009. – С. 334-421.
11. Бородин С.В. Квалификация убийства по действующему законодательству. – М.: Юрид. лит., 1966. – 252 с.
12. Бюлетень законодавства і юридичної практики. К.: Юрінком Інтер, 1995. – № 1. – 325 с.
13. Крылова Н.Е., Серебрянникова А.В. Уголовное право зарубежных стран. – Изд. 2, доп. – М.: Зерцало, 1988. – 201 с.
14. Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность: К.: Вища школа, 1982. – 161 с.
15. Преступления, совершаемые с особой жестокостью (научный обзор результатов исследования) / НИИ КВШ МВД СССР. – К.: КВШ МВД СССР, 1989. – 36 с.
16. Побегайло З.Ф. Умышленное убийство и борьба с ними. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун – та, 1965. – 206 с.
17. Антоян Ю.М. Общий очерк о преступном насилии. – СПб., 1994. – 120 с.
18. Законы України. Міжнародні договори України. – К.: Верховна Рада України, Інститут законодавства, 1998. – Т. 14. – 808 с.

Матвійчук В.К. Особливо жорстоке поведження як ознака об'єктивної сторони складу злочину

У статті аналізується судова практика і теоретичні положення стосовно особливої жорстокості як способу вчинення злочину. Пропонуються властивості цієї ознаки складу злочину.

Ключові слова: особливо жорстокість, садизм, виключний характер мучення.

Матвейчук В.К. Особая жестокость поведения как признак объективной стороны состава преступления

В статье анализируется судебная практика и теоретические положения относительно особой жестокости как способа совершения преступления. Предлагаются свойства этого признака состава преступления.

Ключевые слова: особая жестокость, садизм, исключительный характер мучения.

Matviichuk V.K. Exceptional violence in behaviour as a feature of the objective part of corpus delicti

The article provides an analysis of the court practice and the theoretical foundations related to exceptional violence as a method of commission of a criminal offence. Attributes of the given corpus delicti feature are offered.

Key words: exceptional violence, sadism, exceptional nature of cruelty.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2011.